

LOKALNA VLAST I SAMOUPRAVA U POVIJESTI
SLAVONIJE, SRIJEMA I BARANJE
ZBORNIK RADOVA ZNANSTVENOG SKUPA

BIBLIOTHECA CROATICA: SLAVONICA, SIRMIENSIA ET BARANYENSIA

Zbornici skupova · Acta symposiorum

Knjiga 4

Nakladnici

Hrvatski institut za povijest
- Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje
Filozofski fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku

Za nakladnike

Marija Karbić
Ivan Trojan

Recenzenti

Miroslav Akmadža, Nikica Barić, Irena Benyovsky Latin,
Vladimir Geiger, Stipica Grgić, Marica Karakaš Obradov,
Dora Ivanišević, Davor Marijan, Josip Mihaljević,
Bruno Škreblin, Anđelko Vlašić,
Milan Vrbanus, Dinko Župan

Lektura

Slavko Sušilović

Prijevod sažetaka na engleski

Mica Orban Kljajić

ISBN Podružnice 978-953-8102-48-6

ISBN Filozofskog fakulteta 978-953-314-230-2

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu
Gradske i sveučilišne knjižnice u Osijeku pod brojem 151012067.

Izdavanje ove knjige novčano je pomoglo
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih Republike Hrvatske.

Slika na koricama:

Branko Šenoa, *Županijska zgrada Osijek, 1920.*
(Grafička zbirka Nacionalne i sveučilišne knjižnice, Zagreb)

LOKALNA VLAST I SAMOUPRAVA

U POVIJESTI SLAVONIJE, SRIJEMA
I BARANJE

ZBORNİK RADOVA
ZNAISTVENOG SKUPA S MEĐUNARODNIM SUDJELOVANJEM
ODRŽANOG U OSIJEKU 22.-23. RUJNA 2022.

UREDILI

Ana Rajković Pejić
Domagoj Tomas

Slavonski Brod - Osijek, 2024.

Sadržaj

Predgovor	9
Program skupa	11
 <i>Danijel Jelaš / Stanko Andrić</i>	
Struktura i djelokrug gradskih vlasti prema sačuvanim ispravama gradskih općina Vukovske županije	19
 <i>Melina Rokai</i>	
Lokalne vlasti Slavonije u borbi protiv heretika i „nevjernika“ krajem XIV. i u prvoj polovici XV. stoljeća	47
 <i>Petar Seletković</i>	
Velikaši i županije donjeg međurječja Drave, Save i Dunava od razdoblja vladavine Žigmunda Luksemburškog prema kraju srednjeg vijeka: odnosi moći	61
 <i>Dubravka Latinčić / Krešimir Regan</i>	
Protuosmanski obrambeni sustav Požeške županije	93
 <i>Eldina Lovaš / Petra Plantosar</i>	
Kontinuitet ili diskontinuitet? Gradska uprava slobodnog i kraljevskog grada Osijeka između 1809. i 1814.	107
 <i>Krešimir Škuljević</i>	
Jedan aspekt lokalne uprave: godišnji proračuni sibirjske općine (1872.-1881.)	125
 <i>Josip Jagodar</i>	
Razvoj općine Kobaš od 1872. do početka Prvog svjetskog rata	157
 <i>Boris Suljagić</i>	
Djelovanje općinskoga odbora i uprave u Čepinu 1918.-1935. u procjepu između naloga viših vlasti i lokalnih realnosti	183
 <i>Ivan Milec</i>	
Slušati „kojekakve sreske pisare“ ili „narod“ – općinski načelnici brodske kotara u drugoj polovici 1930-ih godina	227
 <i>Suzana Leček / Ivica Šute</i>	
Sloboda ili „vrući krumpir“ – novi oblici samouprave u vrijeme Banovine Hrvatske	255

Želimir Prša	
Funkcioniranje općine Lipovljani u Drugom svjetskom ratu (1941.-1945.)	307
Petar Grubišić	
Prilagodba na novi kraj: dalmatinski kolonisti u spisima narodnih kotara Đakovo i Beli Manastir	323
Slađana Josipović Batorek	
„Borba za odgoj mladeži“ – odnos komunističkih vlasti na području Osijeka i okolice prema vjerskoj nastavi i religioznosti školske mladeži 1945. - 1960.	341
Ivan Mikuš	
Djelovanje općinskih vlasti u Slavonskom Brodu u vezi s gospodarskim problemima tijekom 1990. i prve polovice 1991. godine	361
Ante Samardžić	
Krizni štab općine Slavonska Požega (1991. – 1992.)	379
Ana Holjevac Tuković	
Tijela vlasti na okupiranom području istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema od 1991.-1998.	413
Dražen Živić / Nikola Šimunić	
Demografska održivost postojeće mreže gradova i općina u istočnohrvatskim županijama	453

Contents

Local Authority and Self-Government in the History of Slavonia, Syrmia and Baranya

Foreword	9
Program of the Conference	11
 <i>Danijel Jelaš / Stanko Andrić</i>	
Structure and Purview of Local Councils According to Municipal Charters of Towns and Cities in the Vukovo County	19
 <i>Melina Rokai</i>	
Local Authorities of Slavonia in the Fight against Heretics and “Infidels” at the End of the Fourteenth and in the First Half of the Fifteenth century	47
 <i>Petar Seletković</i>	
Magnates and the Counties of the Lower Interamnium of the Drava, Sava and Danube Rivers from the Time of the Rule of Sigismund of Luxembourg until the End of the Middle Ages: Power Relations	61
 <i>Dubravka Latinčić / Krešimir Regan</i>	
The Anti-Ottoman Defence System of the Požega County	93
 <i>Eldina Lovaš / Petra Plantosar</i>	
Continuity or Discontinuity? The City Government of the Free and Royal City of Osijek between 1809 and 1814	107
 <i>Krešimir Škuljević</i>	
One Aspect of Local Administration: the Annual Budgets of the Municipality of Sijin (1872-1881)	125
 <i>Josip Jagodar</i>	
Development of the Municipality of Kobaš from 1872 to the Beginning of the First World War	157
 <i>Boris Suljagić</i>	
Activity of the Municipal Board and Administration in Čepin 1918-1935 in the Gap between the Orders of Higher Authorities and Local Realities	183
 <i>Ivan Milec</i>	
Listen to “all Sorts of District Clerks” or to the “People” – Municipal Mayors of the Brod District in the Second Half of the 1930s	227

<i>Suzana Leček / Ivica Šute</i>	
Freedom or "Hot Potato" – New Forms of Self-Government in the Time of the Banovina of Croatia	255
<i>Želimir Prša</i>	
The Functioning of the Lipovljani Municipality in World War II (1941-1945)	307
<i>Petar Grubišić</i>	
Adaptation to a New Environment: Dalmatian Colonists in the Records of the People's Districts Đakovo and Beli Manastir	323
<i>Slađana Josipović Batorek</i>	
"The Struggle for the Education of the Young" – the Relationship of the Communist Government in the Territory of Osijek and its Surroundings to Religious Teaching and Religiosity of Pupils 1945-1960	341
<i>Ivan Mikuš</i>	
The Activities of the Municipal Authorities in Slavonski Brod with Regard to Economic Issues During 1990 and the First Half of 1991	361
<i>Ante Samardžić</i>	
The Crisis Centre of Slavonska Požega Municipality (1991-1992)	379
<i>Ana Holjevac Tuković</i>	
Entities of Government in the Occupied Territory of Eastern Slavonia, Baranja and western Syrmia in 1991-1998	413
<i>Dražen Živić / Nikola Šimunić</i>	
The Demographic Sustainability of the Existing Network of Cities and Municipalities in Eastern Croatian Counties	453

Predgovor

Tekstovi okupljeni u zborniku pod naslovom *Lokalna vlast i samouprava u povijesti Slavonije, Srijema i Baranje* donose pregled razvoja stuktura vlasti na području istočne Hrvatske od antike do suvremenog doba. Kronološkim predstavljanjem radova koji su izloženi na znanstvenom skupu održanom 22. i 23. rujna 2022. godine u Osijeku u organizaciji Hrvatskog instituta za povijest – Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje te Filozofskog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, ovaj zbornik nastoji pružiti koherentan povijesni pregled razvoja ustanova lokalne uprave i samouprave na navedenom području. Drugim riječima, zbornik nastoji pružiti uvid u preobrazbe lokalnih vlasti, otvarajući mogućnost daljnjih istraživanja u smislu usporedbe njihova razvoja od antike preko srednjovjekovlja do modernog i suvremenog doba. Sukladno tomu, autori su dali doprinos rasvjetljavanju tog aspekta povijesti pa tako zbornik predstavlja radove nastale na temelju raznovrsne izvorne građe, od srednjovjekovnih isprava do dokumenata crkvenih arhiva i spisa narodnih kotareva.

Zbornik, između ostaloga, nastoji dati odgovore na niz zanimljivih istraživačkih pitanja, poput odnosa srednjovjekovnih velikaša prema nositeljima županijskih tijela vlasti, lokalne organizacije protuosmanske obrane, različitih lokalnih (dis)kontinuiteta „dugoga“ 19. stoljeća te crkveno-državnih odnosa na lokalnoj razini u razdoblju monarhističke Jugoslavije, Nezavisne Države Hrvatske i komunističke Jugoslavije. Osim toga, nastoji se, kroz različita vremenska razdoblja, dati pregled razvoja pojedinih lokalnih jedinica (Požege, Slavonski Kobaš, Slavonski Brod, Lipovljani). U tom smislu ovaj zbornik također obuhvaća i studije slučaja, pa tako autori analiziraju i predstavljaju godišnje proračune pojedinih naselja ili pak *modus operandi* načelnika u pojedinim kotarevima. Usto se pokušava i dati odgovor na pitanje je li u pojedinim gradovima postojao kontinuitet u radu gradskih službenika u vremenima širih političkih promjena, i slično.

Također, autori su se bavili i nizom drugih pitanja vezanih uz korelaciju lokalnih vlasti s drugim segmentima društva. Na tom tragu predstavljena su i istraživanja koja se odnose na načine borbe protiv heretika krajem XIV. stoljeća te na odnos komunističkih vlasti prema vjerskoj nastavi i religioznosti učenika. Isto tako, obrađene su i teme vezane uz povijesne migracije i aktualna demografska kretanja, poput naseljavanja dalmatinskih kolonista u Slavoniju i Baranju nakon Drugoga svjetskog rata te demografske održivosti trenutne strukture jedinica lokalne samouprave. Naravno, prostor je posvećen i zbivanjima vezanim uz razdoblje Domovinskog rata, od načina organiziranja tijela lokalne vlasti u tim specifičnim okolnostima pa sve do analize tijela vlasti na okupiranim dijelovima Slavonije, Srijema i Baranje.

Uzimajući u obzir sve navedeno, ovaj zbornik radova ne predstavlja samo pojedina uska istraživačka područja, nego svojom metodologijom i istraživačkim pristupom daje analizu šireg političkog konteksta, zakonske regulative te djelovanja upravnih i samoupravnih organa. Stoga se nadamo da će zbornik uvelike doprinijeti daljnjim istraživanjima vezanima uz područje Slavonije, Srijema i Baranje te da će biti koristan široj znanstvenoj zajednici, prvenstveno povjesničarima, s obzirom na to da zbornik donosi rezultate novih istraživanja, ali ukazuje i na nedvojbeni potencijal toga istraživačkog područja.

Ana Rajković Pejić

Domagoj Tomas

Znanstveni skup s međunarodnim sudjelovanjem

LOKALNA VLAST I SAMOUPRAVA U POVIJESTI SLAVONIJE, SRIJEMA I BARANJE

(Filozofski fakultet u Osijeku, 22.-23. rujna 2022.)

Program skupa

Četvrtak, 22. rujna 2022.

9:30-10:00 Otvaranje konferencije - pozdravni govori: Uprava FFOS,
organizatori skupa

10:00-11:00 | Plenarna predavanja:

1. Szabolcs Varga
(BTK Történetu-dományi Intézet, Budimpešta):
Pokrajinski sabori u Slavoniji u prvoj polovici 16. stoljeća
2. Robert Skenderović
(Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije,
Srijema i Baranje):
*Komparativna analiza odnosa između administrativnog statusa
i gospodarsko-demografskog razvoja slavonskih gradova u 18. stoljeću*
3. Ana Holjevac Tuković
(Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata):
*Tijela vlasti na okupiranom području Slavonije, Baranje
i zapadnog Srijema 1991.-1998.*

11:30-12:30 | Sesija 1:

Prostorija: 53 / Moderatorica: Marija Karbić

4. Nikolina Domović Belec
(Ministarstvo obrane Republike Hrvatske):
Rimska uprava u provinciji Panoniji s naglaskom na koloniju Mursu

5. Peter Rokay
(Sveučilišni profesor u mirovini):
„Familiars“ obitelji Maróti (Morovićkih) kao vršitelji lokalne vlasti u Srijemu, istočnoj Slavoniji i Baranji
6. Melina Rokai
(Sveučilište u Beogradu, Filozofski fakultet):
Borba lokalnih vlasti u Slavoniji, Srijemu i Baranji protiv heretika za vrijeme misije Jakova Markijskog
7. Krešimir Regan i Dubravka Latinčić
(Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb /
Osnovna škola Jelkovec, Sesvete):
Uspostava i razvoj protuosmanskog obrambenog sustava u Požeškoj županiji od pada Bosne 1463. do pada Požege 1536.

Prostorija: 56 / Moderatorica: Slađana Josipović Batorek

8. Ivan Armanda
(Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb):
Odnos civilnih i crkvenih vlasti prema franjevcima konventualcima u Petrovaradinu 1921.-1925. i 1941.-1945.
9. Ivan Milec
(Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje):
Slušati “kojekakve sreske pisare” ili narod – općinski načelnici broskog kotara u drugoj polovici 1930-ih godina
10. Želimir Prša
(Škola za modu i dizajn, Zagreb):
Funkcioniranje općine Lipovljani u Drugom svjetskom ratu (1941.-1945.)
11. Suzana Leček i Ivica Šute:
(Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet):
Sloboda ili „vrući krumpir” - samouprava u Slavoniji i Srijemu u vrijeme Banovine Hrvatske

Rasprava

14:30-15:15 | Sesija 2:

Prostorija: 53 / Moderator: Domagoj Tomas

12. Stanko Andrić i Danijel Jelaš
(Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet):
Struktura i djelokrug gradskih vlasti prema sačuvanim ispravama gradskih općina Vukovske županije
13. Petar Seletković
(Konzervatorski odjel u Slavanskom Brodu):
Velikaši i županije donjeg međurječja Drave, Save i Dunava od razdoblja vladavine Žigmunda Luksemburškog prema kraju srednjeg vijeka: odnosi moći
14. Marija Karbić
(Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje):
Strukture lokalne vlasti, njezini nositelji i nadležnosti u Požeškoj županiji u 13. i 14. stoljeću

Prostorija: 56 / Moderatorica: Suzana Leček

15. Boris Suljagić
(Hrvatski državni arhiv, Zagreb):
Kontinuirano i promjenjivo u čepinskoj upravi i u odnosima uprave Čepina s vlastima u Osijeku i Zagrebu u razdoblju između dvaju svjetskih ratova
16. Petar Grubišić
(Sveučilište Gent, Kraljevina Belgija):
Prilagodba na novi kraj: Dalmatinski kolonisti u spisima Narodnih kotara Đakovo i Beli Manastir
17. Dražen Živić
(Institut društvenih znanosti Ivo Pilar – Područni centar Vukovar):
Demografska održivost postojeće mreže gradova i općina u istočnohrvatskim županijama

Rasprava

15:45-16:30 | Sesija 3:

Prostorija: 53 / Moderator: Denis Njari

18. Pavao Nujić
(Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti):
Struktura i reforme vojne uprave Petrovaradinske pukovnije tijekom druge polovice 18. stoljeća
19. Krešimir Škuljević
(OŠ „Vladimir Nazor“, Slavonski Brod):
Jedan aspekt lokalne uprave: godišnji proračuni sibirjske općine (1872. – 1881.)
20. Branko Ostajmer
(Hrvatski institut za povijest, Zagreb):
Khuenovo osvajanje Strossmayerova Đakova: borba za općinsku upravu u Đakovu 1880-ih godina

Prostorija: 56 / Moderatorica: Ana Rajković Pejić

21. Ante Samardžić
(Hrvatsko vojno učilište „Dr. Franjo Tuđman“, Zagreb):
Krizni štab općine Slavonska Požega (1991. – 1992.)
22. Tomislav Brandolica
(Hrvatski državni arhiv, Zagreb):
Sustav općenarodne obrane i društveno-političke organizacije Osijeka 1970-ih i 1980-ih
23. Slađana Josipović Batorek
(Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet):
“Borba za odgoj mladeži” - Odnos komunističkih vlasti na području Osijeka i okolice prema vjerskoj nastavi i religioznosti školske mladeži 1945. - 1960.

Rasprava

Petak, 23. rujna 2022.

10:00-10:45 | Sesija 4:

Prostorija: 53 / Moderator: Stanko Andrić

24. Josip Jagodar
(Sveučilište u Slavonskom Brodu, Odjel društveno-humanističkih znanosti):
Razvoj općine Kobaš od 1872. do početka Prvog svjetskog rata
25. Eldina Lovaš i Petra Kolesarić
(Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje / Tehnička škola i prirodoslovna gimnazija Ruđera Boškovića i Ugostiteljsko-turistička škola, Osijek):
Struktura i djelokrug gradskih vlasti prema sačuvanim ispravama gradskih općina Vukovske županije
26. Denis Njari
(Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet):
Vlastelinstva u Osijeku i okolici kao organi lokalne vlasti u kasnom srednjem vijeku

Prostorija: 56 / Moderator: Danijel Jelaš

27. Igor Josipović
(Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet):
Zatvorski sustav u Slavoniji u drugoj polovici 19. stoljeća
28. Valentina Kezić
(Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Poslijediplomski doktorski studij Moderna i suvremena hrvatska povijest u europskom i svjetskom kontekstu):
Odnos osječkih gradskih vlasti prema radničkom pokretu krajem 19. stoljeća
29. Luka Pejić
(Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet):
Lokalne vlasti i pitanje kriminaliteta u 19. stoljeću: primjer osječkog redarstva

Rasprava

11:15-11:45 | Sesija 5:

Prostorija: 53 / Moderator: Anđelko Vlašić

30. Anamarija Lukić
(Institut društvenih znanosti Ivo Pilar – Područni centar Osijek):
Institucija i uloga velikog župana kao poveznice između središnje i gradske vlasti u Kraljevini SHS. Primjer grada Osijeka
31. Hrvoje Volner
(Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet):
Holokaust u Osijeku i lokalna samouprava

Prostorija: 56 / Moderator: Luka Pejić

32. Ivan Mikuš
(Medicinska škola, Slavonski Brod):
Odgovor lokalne vlasti na gospodarsku problematiku i tranziciju u Slavonskom Brodu 1990. i u prvoj polovici 1991. godine
33. Sergej Filipović
(Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet):
Samoupravna interesna zajednica za standard učenika i studenata općine Osijek kao primjer djelovanja SIZ-a od 1975. do 1979. godine

Rasprava

12:15-12:30 Zatvaranje konferencije

Grafička priprema:
Domagoj Maratović

Likovna oprema:
Krešendo, Osijek

Tisak:
Sveučilišna tiskara d.o.o., Zagreb

Naklada:
350 kom

Tiskanje dovršeno u srpnju 2024. godine.